

ROZHOVOR

Udržitelný rozvoj? Vést lidi k celkovému rozhledu a aktivitě!

Petr Švec je národním koordinátorem Projektu Zdravé město a ředitelem Národní sítě Zdravých měst ČR, která letos slaví 25 let své existence. Síť podporuje města na cestě k udržitelnosti, kvalitě života a zdraví. Nashromáždila obrovské množství praktických zkušeností, a to i takových, které se dají využít ve školách při výchově k udržitelnému rozvoji.

Myšlenka Zdravých měst přišla do České republiky krátce po sametové revoluci 1989. Zástupci měst, která se o tento projekt zajímala, se sešli poprvé v roce 1993 v Třeboni. Byl jste u toho. Proč?

V roce 1993 proběhla v Třeboni „nul-tá“ konference k tématu Zdravých měst. Osobně jsem na této akci nebyl, nedozvěděl jsem se o tom, internet tehdy ještě moc nefungoval. Naštěstí na akci byl můj spolupracovník, který přivezl zvěst o zajímavém projektu. Takže o pár měsíců později jsem již byl zapojen do týmu, který připravoval

vznik asociace Národní síť Zdravých měst České republiky a vydrželo mi to doposud.

O rok později už se aktivní starostové několika desítek českých měst dohodli, že budou zavádět evropské postupy veřejné správy, které směřují ke zdraví a kvalitě života, chrání životní prostředí, podporují ekonomický a sociální rozvoj, a zároveň si řekli, že na této cestě bude výhodné spolupracovat. Tak vlastně vznikla česká Národní síť Zdravých měst (NSZM). Od roku 1996 jste v jejím čele jako tajemník,

později a dosud jako ředitel. Co znamenalo být Zdravým městem tehdy a co dnes, o čtvrtstoletí později?

Osvícených starostek a starostů, kteří založili asociaci Zdravých měst v Česku, bylo 11. Původní zájem v roce 1993 byl mnohem větší, ale pak přišly volby 1994. Vliv komunálních voleb nás provází po celou dobu existence asociace, nicméně počet spolupracujících členů se postupně navýšil na desetinásobek a NSZM se rozšířila i o další typy členů, tedy malé obce, městské části, kraje, místní akční skupiny

a mikroregiony. Dnes je členem 130 municipalit a regionů po celé ČR.

Témata Zdravých měst se na počátku devadesátých let rodila velmi překotně. Učili jsme se oslovit veřejnost prostřednictvím kampaní k životnímu prostředí, zdraví či úrazům, komunitně plánovat s lidmi. Začínali jsme se strategickým plánováním a řízením. Po 25 letech by tohle měl být ve Zdravých městech standard. Ovšem přicházejí témata nová, jako např. Smart City, adaptace na změny klimatu, kampaně v oblasti životního stylu a prostředí a mnohé další. A změnili se hlavně obyvatelé měst, jejich preference, nadšení, a návazně tedy i naše techniky práce. Dnes je těžší lidi zaujmout, a hlavně je u tématu dlouhodobě udržet. Všechno je překotně, rychle se střídají různé problematiky, jedno téma přebíjí druhé. Komunikace je velmi rozdílná s různými věkovými skupinami. Velkým problémem je, že města jsou zavalena běžnou operativní agendou a dlouhodobý systém udržitelného rozvoje či podpory zdraví je občas vnímán jako něco „navíc“.

Je to úctyhodně dlouhá cesta, kterou česká Zdravá města prošla, a vy jste celou dobu u toho jako svědek a zároveň jeden z hybatelů. Když se ohlédnete, co vás nejvíc fascinoje, jaké změny?

Přiznám se, že pro mne jsou nejvíce poučné situace, kdy se v Česku něco komplikuje a vzrůstá společenská nervozita, ať už je to ekonomická krize, nebo politické či mediální vlny. Zažili jsme těchto okamžiků za uplynulých 25 let již řadu. Program Zdravých měst funguje tak trochu jako lakmusový papírek, ihned tu společenskou změnu poznáte. Pokud společnost nevzkvétá, zájem o spolupráci a mezinárodní programy vždy výrazně ochladne. Nejsmutnější pohled bývá na doposud výborné Zdravé město, které během několika let vlivem „místních válek“ zůstane v troskách. Naštěstí, v každém období se vždy našla skupina aktivních měst i krajů, které vytvořily stabilní jádro asociace pro další postup.

A co tedy dál? Kam směřují Zdravá města do bližší i vzdálenější budoucnosti?

Naše interní Strategie NSZM 2030, která vznikla již v roce 2015 a nyní prochází aktualizací, není „natíraná na růžovo“. Je nám jasné, že v nadcházejících letech se inovacemi v územní veřejné správě v Česku nebudou zabývat stovky obcí. Takže početně zůstáváme při zemi, ale snažíme se hlavně podporovat kvalitu našich členů a ukázky, že to jde se zlepšovat. Máme roční cyklus velkých akcí, zejména tzv. Školy NSZM, k předávání zkušeností a ke vzdělávání profesionálů z městských úřadů a samospráv. Jsme rádi, že jsou akce stále populárnější a zájem o ně roste nejen mezi našimi členy. Sázíme na moderní informační technologie a sociální sítě. Například na facebooku se blížíme k 20 000 fanoušků, což je na české poměry slušný výsledek.

Zdravá města byla v 90. letech takřka synonymem pro udržitelná města. Platí to stále? Co si představíte vy pod pojmem udržitelné město?

Snaha o udržitelnost je cestou ke kvalitě života a zdraví, tedy k hodnotám, kvůli kterým Zdravá města existují. Udržitelný rozvoj jako vědecká disciplína má velkou oporu v odborném centru Univerzity Karlovy a zejména v osobě profesora Bedřicha Moldana, se kterým spolupracujeme již od roku 1998. Jsem rád, že řada mých spolupracovníků vystudovala tento obor a že máme kvalitní odborné zázemí a experty pro aktivity měst, obcí a regionů. Na národní úrovni spadá v současné době problematika udržitelného rozvoje do gescie Ministerstva životního prostředí, stejně jako metoda MA21, do které se Zdravá města často zapojují a tvoří většinu uživatelů této metody v Česku.

Udržitelný rozvoj na místní úrovni je také o komunikaci s obyvateli, jinak nemůže dobře fungovat. Tato myšlenka se poprvé objevila v tzv. místní Agendě 21 OSN a před několika lety v novějším dokumentu Agenda 2030 – Cíle udržitelného rozvoje OSN (tzv. SDGs). Je zde řeče-

no, že radnice se má domluvit s obyvateli o postupu ke kvalitě života a udržitelnosti v místních podmínkách. Právě proto se Zdravá města v Česku zabývají systémovým zapojováním veřejnosti. Nejde pouze o participativní rozpočty a kulaté stoly, ale zejména o unikátní techniku veřejného Fóra Zdravého města, obce, regionu, kterou jsme v Česku vyvinuli. Na Fóru se mohou lidé seznámit se všemi oblastmi udržitelného rozvoje a dát náměty pro jejich místní zlepšení. Akce má transparentní výstup v podobě tzv. „10P“, který je ověřen veřejnou anketou a je s ním seznámeno zastupitelstvo. V pravidelných intervalech se Fórum opakuje a přináší ohlednutí nad plněním priorit kvality života, zdraví a udržitelnosti z předchozích akcí.

Která města v Evropě či ve světě vnímáte jako dobrá místa pro život?

Pomyslným hlavním městem mezinárodního programu Zdravé město je Kodaň, kde sídlí centrála OSN-WHO pro Evropský region. Kodaň je zajímavá pro úspěšnou kombinaci tradičního severského města s vysoce moderními přístupy. Blízkým a podobně inovativním příkladem je Vídeň, ale také například Galloway v Irsku, Barcelona, Belfast, Utrecht či Jeruzalém. Každé z těchto měst má své hlavní téma, své přístupy, ale jedno mají společné, a to je důraz na zdraví, udržitelný rozvoj a spolupráci s obyvateli. Jsem velice rád, že česká Zdravá města mohou využívat tyto inspirace.

Co se v současnosti děje příkladného v českých městech? V Litoměřicích, Chrudimi, Brně, Praze, Kopřivnici...?

Česká Zdravá města teď stabilizují svůj postup po loňských komunálních volbách. Město je v každém volebním období trochu jiné, sleduje jiné impulzy a priority, a týká se to i těch nejpokročilejších. Dílčích úspěšných aktivit ve městech je samozřejmě mnoho a plníme jimi naše informační portály. Zajímavé například bylo vymýšlet společně s Chrudimí, jak nastartovat „re-use“ centrum ve městě, což pro-

bíhalo na letošní jarní Škole NSZM. Důležité však je, aby kromě dílčích aktivit fungoval stabilní místní systém každoročního zlepšování, který je základem Zdravého města, obce i regionu. Klíčovou osobou je koordinátor Zdravého města v rámci úřadu, tedy profesionál, bez jehož aktivního a kvalifikovaného přístupu to nefunguje. Koordinátor je bohužel pracovní pozicí s vysokou fluktuací. Takže máme neustále desítky nových lidí po celé republice a vzděláváme je od úplného začátku, takřkajíc od nuly. Naštěstí jsou v asociaci zkušení koordinátoři, kteří na našich akcích rádi předávají své know-how. Bez vzájemné přátelské pomoci by nováčci obtížně hledali rychlou cestu k úspěchu.

Co je Smart City? V jakém vztahu je NSZM s tímto konceptem?

Smart City je mezinárodní program, který v ČR spadá do gesce Ministerstva pro místní rozvoj. Je mnoho definic pojmu „smart“. Obecně lze říci, že se jedná o zapojení moderních technicko-informačně-organizačních postupů do místních služeb a rozvoje. Zejména jde o snahu pro rozvoj a činnosti města smysluplně využívat velké množství dat, které je dnes k dispozici. „Smart“ komponentu můžeme nalézt v každém tématu udržitelného rozvoje. Nemáme tedy za NSZM problém podporovat i tento typ aktivit, pokud je o ně zájem. Hlavním naším partnerem je zde Svaz měst a obcí, který aktuálně realizuje velký projekt k tématu Smart Cities v Česku.

Jak se současná města adaptují na očekávané změny klimatu? Můžete uvést příklady konkrétních opatření?

Obávám se, že se nejedná o budoucí stav, ale že v přímém přenosu již sledujeme dopady změn klimatu. Po letošním létě jistě vzroste i tlak veřejnosti, protože zhoršování ve městech je viditelné a oby-

vatelé to pociťují na vlastní kůži. Zatím ve městech probíhají spíše menší opatření, jako jsou technické úpravy k zasakování vody ze zpevněných ploch a její zadržování v místě nebo třeba i režim sečení travnatých ploch či způsob výsadby a zálivky stromů. Je však jasné, že to je pouze začátek a budou zapotřebí koncepčnější urbanistické a architektonické úpravy. Snažíme se o nich hovořit s městy a nabízet jim zpracované ukázkové dokumenty, dostupné i na našich webových stránkách.

Na webu www.ZdravaMesta.cz, respektive celé rodině tematických portálů NSZM, je nashromážděno a stále přibývá obrovské množství zkušeností. Je to asi nejbohatší zdroj informací k udržitelnému rozvoji sídel a regionů v České republice...

Uvedený portál je hlavním webem naší asociace s řadou informací pro členy i všechny zájemce. Máme však také

další rozsáhlé databáze, kde již řadu let shromažďujeme zajímavosti z měst, obcí i regionů. Naše internetová Galerie udržitelného rozvoje je jeden z nejstarších, rozsáhlých a neustále aktualizovaných informačních zdrojů dobré praxe v Česku. Naleznete zde 3 500 katalogizovaných zajímavých příkladů a inspirací z měst a regionů a každý týden přibývají další. Pravidelně vyhláshujeme soutěž o NEJpraxi. Loni vyhrála obec Křížánky s koncepcí sociálního bydlení na příkladu malé obce. Letos už běží nový ročník a zveme všechny zájemce, aby se zapojili do facebookového hlasování.

Zastavme se ještě u Galerie udržitelného rozvoje. Zájemci mohou dostávat e-mailem jako newsletter *Inspiromat NSZM*, kde se dočtou konkrétní příklady dobré praxe ze života měst, najdou videa... Jedná se jak o místní veřejnou správu a územní rozvoj, životní prostředí, zdraví, sociální soudržnost, kulturu, dopravu, místní ekonomiku či problematiku venkova a zemědělství, tak o globální odpovědnost nebo vzdělávání a výchovu. Každý *Inspiromat* obsahuje i pozoruhodné zahraniční příklady, co se kde podařilo. Zároveň se vše ukládá na portálu www.DobraPraxe.cz, kde se dá vyhledávat podle témat, míst...

Galerie udržitelného rozvoje je centrálním místem naší sbírky, která podle témat udržitelného rozvoje třídí ukázky praxe, ale také videa, cíle strategií, indikátory a odborná posouzení jednotlivých měst. Vždy po deseti dnech rozesíláme e-mailem novinky v Galerii udržitelného rozvoje všem zájemcům. Informace o dobré praxi se k nám dostávají mnoha způsoby. Zaslání nám je pracovníci z měst či krajů (a nejen z našich členských), pravidelně monitorujeme informační zdroje na webu a sociálních sítích. Podmínkou je, aby příklad byl skutečně nadstandardní,

nehledáme běžné akce a aktivity. Věnujeme tomu hodně kapacit, ale věříme, že se to vyplatí. Na jednom místě naleznete přehledně uspořádané a využitelné zprávy. Naši členové si to pochvalují a často se v Galerii inspiřují.

Můžete stručně přiblížit i další tematické portály NSZM?

Snažíme se dívat na dobrou praxi nejen očima radnic, ale také důležitých cílových skupin a aktivit pro ně. Zavedli jsme proto postupně specializované portály informací, jako je Město přátelské seniorům, Město pro mladé, Město podporující pohyb ad. Máme ale také internetovou sbírku městských koncepčních dokumentů a pro MMR provozujeme rozsáhlou Databázi strategií s více než 1 200 aktuálními dokumenty na všech úrovních veřejné správy. Všechny uvedené aktivity obsluhujeme centrálně prostřednictvím našeho online systému DataPlán NSZM, který již v roce 2006 získal Cenu ministra vnitra za inovaci ve veřejné správě.

Taky si v těch pozitivních zprávách někdy brouzdáte pro dobrou náladu?

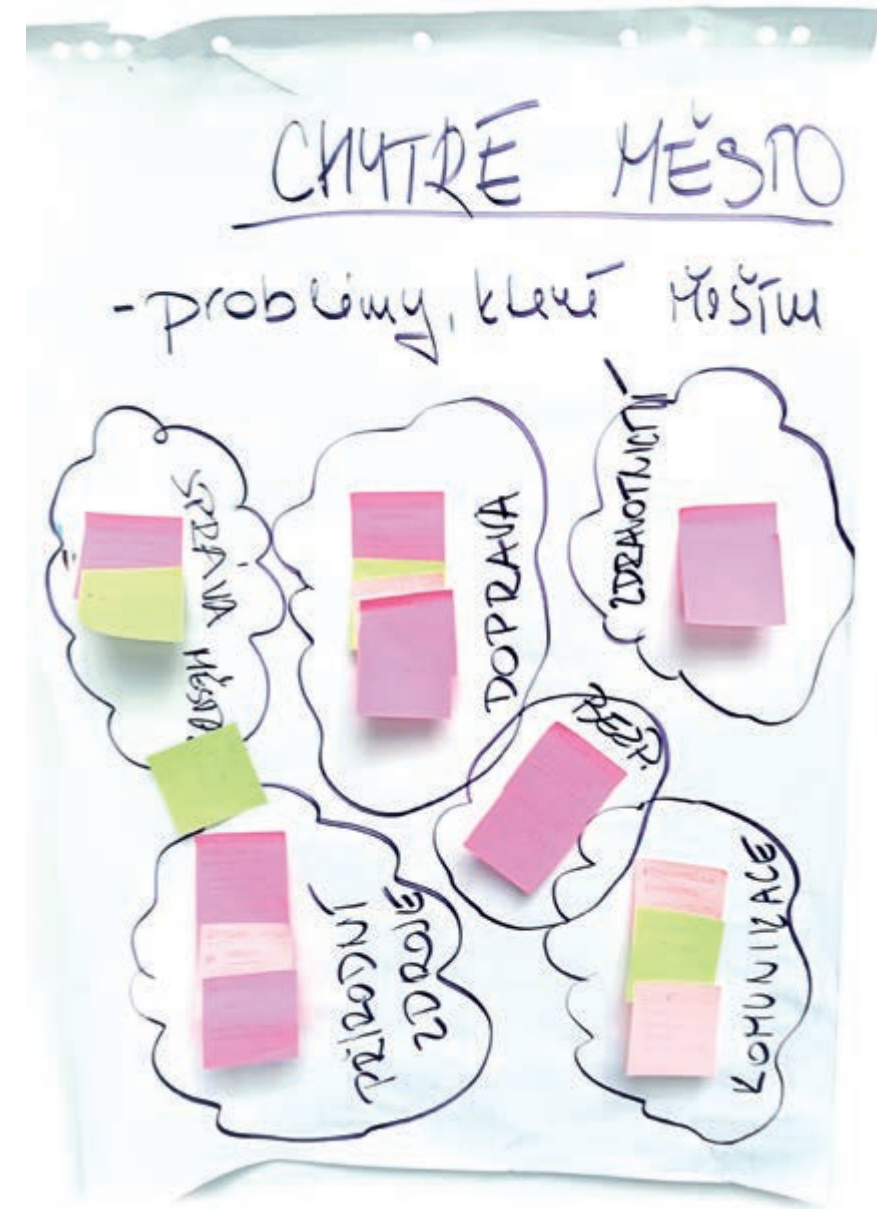
Potvrzuji, že je to příjemná psychohygienu. Na brouzdání staršími příspěvky ale nemáme příliš času. Velkou energii věnujeme výběru, technické přípravě a zveřejňování příkladů dobré praxe i malých „střípků“. Takže častěji se probírám naší Galerii z důvodu, že nás osloví ministerstva, když hledají konkrétní inspiraci z měst, nebo když nám univerzity nabízejí spolupráci v projektech k dobré praxi, např. v udržitelné městské energetice.

Z pohledu ekologické výchovy dělá NSZM v Česku významnou vzdělávací a osvětovou práci zakotvenou v životě měst, obcí a regionů. Když učitelé navštíví Galerii udržitelného rozvoje, najdou pod tématem „Vzdělávání a výchova“ zásobník vzorových aktivit. Spolupracuje NSZM také přímo se školami nebo třeba ekocentry?

Nejedná se čistě o ekologickou výchovu, i když i na té samozřejmě Zdravá města regionálně spolupracují s ekocentry a jinými nevládními neziskovkami. Spíše se dnes zabýváme výchovou k udržitelnému rozvoji, tedy k celkovému rozhledu, postojům a aktivitě dětí a mládeže. Spolupracujeme s centrem ekologické výchovy Sever, na vybraných akcích a kampaních také s Nadací Partnerství či Ekologickým institutem Veronica i dalšími členy Pavučiny, kteří to umějí skvěle.

Jaké příklady inovativních aktivit škol ve spolupráci s místní veřejnou správou a dalšími partnery se vám vybaví?

Před pár lety jsme ve Zdravých městech a obcích zavedli novinku, tzv. Školní fóra. Naši členové se tuto techniku učí využívat a každým rokem počet těchto akcí

ve školách stoupá. Velké poděkování patří Litoměřicím a jejich školám, které byly pilotními místy. A zejména našemu panu předsedovi, který jako emeritní pedagog pomáhá se Školními a Mladými fóry ve městech po celé republice. Chci ale zdůraznit, že se nejedná o izolovanou aktivitu škol, bez úzké spolupráce s radnicí není možné něco takového zorganizovat.

Co dává v tomto ohledu Česko Evropě a světu?

Jako národní platforma programu Zdravé město má NSZM ČR úzkou kooperaci s obdobnými národními asociacemi, které působí ve většině států Evropy. Tradice této spolupráce je dlouhá, protože Zdravá města OSN-WHO fungují již od roku 1988 a jedná se o nejstarší aktivně fungující program, pro města a obce v Evropě vůbec. Setkáváme se pravidelně na mezinárodních akcích, máme čilou internetovou komunikaci, sdílíme zkušenosti a projekty. Česká síť Zdravých měst je oceňována jako strategicky a systémově postupující a současně máme rozvinutý moderní informační systém a důkladnou asistenci pro naše členy. Přenos inspirací mezi Českem a světem je ale složitý již

kvůli naší sídelní struktuře. Důležitější na našich mezinárodních vztazích je přátelská atmosféra a možnost spolupráce po celé EU i s dalšími zeměmi. V každé zemi máme konkrétní osobní kontakty a je pro nás relativně snadné zprostředkovat mezinárodní propojení do projektů našich členů nebo naopak nabídnout zahraniční projektová konsorcia do Česka.

Z čeho máte největší radost, když přehlédnete dílo české Národní sítě Zdravých měst?

Děkuji za optimistický dotaz. Ale raději bych si radost nechal do budoucna, až skutečně budeme stabilizovaným programem po všech stránkách. Zatím je i po 25 letech program Zdravé město v Česku nadstandard. Je však pro mě velkým potěšením spolupracovat s aktivními, otevřenými a profesionálně skvělými lidmi, kteří dlouhodobě tvoří tým Kanceláře NSZM. A zejména chci poděkovat za přátelské vztahy mezi Zdravými městy, obcemi a regiony po celé naší republice. ■

Ze odpovědi děkuje Hanka Kolářová

Foto: NSZM